Pečky u Poděbrad a usazení olašských Romů na konci 50. let 20. století

Pečky u Poděbrad, které leží nedaleko Českého Brodu i Kolína, představují jednu z lokalit, kde došlo na konci padesátých let 20. století k usazení širší rodinné skupiny olašských Romů, původně překupníků s koňmi.

Olaští Romové byli v Pečkách usazeni na jaře roku 1958. Okolnosti jejich příchodu do obce jsou nejasné. Pamětníci vzpomínají, že byli přinuceni zůstat v Pečkách na nátlak místních úřadů a orgánů veřejné bezpečnosti, tedy proti své vůli, a museli tak nedobrovolně zanechat svých dosavadních ekonomických aktivit i životního stylu.

Z archivních záznamů schůzí rady zastupitelstva města Pečky nebo tzv. cikánské komise vyplývá, že se úřady zabývaly opakovaně situací Romů v Pečkách. Kočovní Romové patřící ke skupině olašských Romů představovali pro místní orgány hrozbu z hlediska bezpečnostní a hygienické situace. Úřady intenzivně řešily problém jejich bydlení a také (do té doby nulové) docházky jejich dětí do školy. Ze spisů je patrná snaha místních i okresních úřadů o kontrolu a usměrňování "cikánů", na druhou stranu je ale také viditelná tendence místního výboru vypudit nechtěné nově příchozí obyvatele za hranice obce, a pokud možno i okresu.

Podle zápisu rady Místního národního výboru Pečky ze 17. 6. 1958 ve věci Zajištění ubytování cikánů v Pečkách se celkem čtyřicet osob, z toho 14 dospělých, „zdržuje v Pečkách již od 18. dubna 1958, přičemž jsou provizorně usídleni na volném prostranství za Isolem“. Podle tohoto zápisu se jednalo celkem o sedm romských rodin, z toho pět bylo označeno jako velmi početných. Z dospělých bylo zaměstnáno pět mužů, kteří pracovali jako pomocní dělníci v továrnách (Toně, Isolu a Regule) či v místním JZD.

Ve zprávě se uvádí:

„Poněvadž dosavadní provizorní ubytování /?/ je naprosto nedostatečné, neboť cikáni mají jen dvě staré maringotky a ostatní bydlí v nemožných košatinách, je třeba, aby pro ně ONV urychleně zajistil vyřazené osobní železniční vozy tak, aby bylo o ně lépe postaráno a aby mohli žít jako lidé“.

I na dalších schůzích pléna městské rady v létě 1958 se řešily vyřazené železniční vagóny, ve kterých by mohlo město rodiny bývalých kočovníků ubytovat. Opakovaly se také apely na omezení počtu cikánů a na začlenění jejich dětí do školní výchovy. Stejné urgence se objevovaly také v městské kronice.

Na schůzi pléna z 25. 9. 1958 bylo konečně oznámeno, že „vagóny pro ubytování cikánů jsou již zajištěny.“ K nastěhování Romů do těchto vagónů ovšem došlo až v prosinci roku 1958. Obvodní Národní Výbor vynaložil na koupi 3 železničních vozů 7000 Kčs. Bylo dohodnuto jejich umístění na pozemku cukrovaru od Isoly na sever. Avšak i po nastěhování rodin do vagónů zůstalo problémem nedořešené zavedení elektrického proudu, jakožto i vodovodní a odpadové přípojky, které byly z důvodu nedostatku materiálů a kapacity k provedení prací opakovaně odsouvány na pozdější období.

V zápisech v městské kronice z roku 1958 je tématu cikánských obyvatel věnováno hned několik zápisů, které bohužel nejsou přesněji datovány. Zápisy vesměs vyjadřují obavy o hygienickou a bezpečnostní kontrolu nad nimi, která byla podle členů rady ze strany Sboru národní bezpečnosti (SNB) spíše nedostatečná. Tématem zápisů bylo také zpožděné dodání vyřazených železničních vozů, které měly sloužit jako ubytovaní pro cikánské občany.

Na podzim roku 1958 bylo v kronice oceněno otevření nové školní třídy, navštěvované prozatím deseti dětmi z romských rodin:

„V Pečkách v přízemí národní školy v prostorách dřívější šatny byla zřízena třída pro cikánské děti školou povinné“. … „Byla to přípravná třída, kde se měly učit, ale hlavně vychovávat. Musely si zvykat čistotě a pořádku, bylo zde umyvadlo, mýdlo a ručník. Ukázalo se, že papír a sešit byl čistý. Byly vedeny k tomu, aby nic neukradly, a taky za celý rok nebylo nikomu nic odcizeno! … Toto vyučování bylo pod kontrolou, a to velmi častou, …inspekcemi z okresu i kraje.“

V Pečkách v té době žilo sedm romských rodin a všichni dospělí muži byli podle ní zaměstnáni.

Jedinečné svědectví o usazení olašských Romů v Pečkách představují fotografie etnografky a fotografky Evy Davidové publikované například v díle Romano drom. Cesty Romů 1945-1990 (vyšlo 1995). Eva Davidová měla v popisované době možnost dokumentovat proces státem řízené sedentarizace (tj. usazení) tzv. kočujících a polokočujících osob na základě zákona č.74/1958 Sb. Právě z Peček pocházejí její asi nejznámější fotografie této události (viz obrazová příloha). Ty zachycují, v jakých poměrech olaští Romové v té době v Pečkách žili.

Na vagóny dodnes vzpomínají i romští pamětníci. Jak vyprávějí, byly zařízeny jednoduchým nábytkem, měli v nich také kamna na dřevo a na vaření. Musíme si uvědomit, že se jednalo o bydlení značně nehumánní, zcela nevhodné pro rodiny s dětmi, a odporující dobovým ideálům na převýchovu občanů cikánské národnosti.

Celostátní soupis kočujících osob konaný v únoru 1959 zastihl většinu z olašských Romů v Pečkách už v „nových“ (ve skutečnosti ale naopak ve „starých a vyřazených“) vagónech.

Zápis z místní kroniky přibližně z poloviny roku 1959 obsahuje záznam úředního rozhodnutí o rozdělení místní romské komunity: „Bylo definitivně rozhodnuto, že půjde z Peček 5 rodin bývalých kočujících osob a zůstanou pouze 2 rodiny. V Pečkách se ponechá jen 17 kočujících osob a ostatní… se rozmístí na jiných místech Poděbradska a /jedna rodina/ mimo okres.“

Jak dlouho zůstali olaští Romové v Pečkách bydlet ve starých železničních vagónech? Ani zde není odpověď jednoznačná. Na jedné straně místní národní výbor postupně přiděloval romským rodinám nájemní byty v běžné zástavbě. Historička Nina Pavelčíková ovšem uvádí, že jen části osob zapsaných do soupisu kočujících se podařilo opatřit si vzápětí byt a uzavírá: „V Čechách v roce 1961 stály maringotky na špalcích stále ještě v Žatci a v Lounech, v Pečkách bydlely romské rodiny v železničních vagónech.“ (Pavelčíková 2004:73).

Do Peček se v rámci různých migračních vln dostala také řada slovenských (neolašských) Romů, kteří sem přicházeli v různých obdobích za prací, a někteří se zde zabydleli natrvalo. Místní olašská komunita se ovšem po více než šesti desetiletích rozrůstala. V době porevoluční se stala nechvalně známou v oblasti překupnictví i výroby drog, do které se zapojily v některých případech i celé rodiny. Vysoká kriminalita a i vyšší míra závislosti na drogách měla na část komunity devastující následky: došlo k rozpadu rodin, zániku tradic a generačně předávaných hodnot i folklóru, v některých rodinách začalo upadat také udržování romštiny, což je dosud u olašských Romů žijících v Česku neobvyklé.

Zdroje:

Davidová, E. (1995). Romano drom. Cesty Romů 1945-1990. Olomouc: Univerzita Palackého.

Pavelčíková, N. (2004). Romové v českých zemích v letech 1945-1989. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR.

SOA Kolín. Fond MěNV Pečky, inv.č.25

SOA Kolín. Fond MěNV Pečky inv.č. 134

SoA Nymburk v Lysé nad Labem. Fond ONV Poděbrady Vnitř 24